IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 22 Issue 01 IYUN 2026

SILENE L. TURKUMI TURLARINING BOTANIK VA EKOLOGIK XUSUSIYATLARI

Izbasarova Gulbanu Baxtjanovna
Toshkent davlat agrar universiteti “Dorivor o‘simliklar”
kafedrasi magistr talabasi
gulyaizbasarova1996@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.20626030

Annotatsiya

Mazkur maqolada Silene L. turkumiga mansub ayrim turlarning morfologik, ekologik va biologik xususiyatlari tahlil qilindi. Tadqiqot davomida Silene vulgaris, Silene conica, Silene conoidea, Silene turkestanica, Silene nana, Silene brahuica, Silene schischkinii, Silene nevskii, Silene latifolia hamda Silene wolgensis turlarining tarqalishi, hayotiy shakllari va ekologik moslashuv xususiyatlari o‘rganildi. Natijalarga ko‘ra, ushbu turlar qurg‘oqchil va tog‘li hududlarga yuqori darajada moslashganligi aniqlandi. Tadqiqot natijalari Silene turkumining bioekologik ahamiyatini yoritishda muhim ilmiy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: Silene, Caryophyllaceae, flora, ekologiya, morfologiya, bioxilma-xillik, tog‘ o‘simliklari.

Аннотация

В данной статье проанализированы морфологические, экологические и биологические особенности некоторых видов рода Silene Juss. В ходе исследования были изучены распространение, жизненные формы и экологические адаптации видов Silene vulgaris, Silene conica, Silene conoidea, Silene turkestanica, Silene nana, Silene brahuica, Silene schischkinii, Silene nevskii, Silene latifolia и Silene wolgensis. Полученные результаты показали высокую приспособленность данных видов к засушливым и горным условиям среды. Результаты исследования имеют важное значение для изучения биоэкологических особенностей рода Silene.

Ключевые слова: Silene, Caryophyllaceae, флора, экология, морфология, биоразнообразие.

Abstract (in English)

This article analyzes the morphological, ecological, and biological characteristics of several species belonging to the genus Silene Juss. The study investigated the distribution, life forms, and ecological adaptations of Silene vulgaris, Silene conica, Silene conoidea, Silene turkestanica, Silene nana, Silene brahuica, Silene schischkinii, Silene nevskii, Silene latifolia, and Silene wolgensis. The results demonstrated that these species are highly adapted to arid and mountainous environments. The findings provide important scientific information about the bioecological significance of the genus Silene.

Keywords: Silene, Caryophyllaceae, flora, ecology, morphology, biodiversity.

KIRISH

Caryophyllaceae Juss. oilasiga mansub Silene L. turkumi dunyo florasida keng tarqalgan yirik turkumlardan biri hisoblanadi. Ushbu turkum vakillari asosan Yevrosiyo, O‘rta Yer dengizi hududi va Markaziy Osiyoda keng tarqalgan bo‘lib, ekologik moslashuvchanligi bilan ajralib turadi. Silene turlari cho‘l, adir, tog‘ va yaylov hududlarida uchraydi hamda tabiiy ekotizimlarning muhim komponenti hisoblanadi [1].

Markaziy Osiyo, xususan O‘zbekiston florasida Silene turkumining ko‘plab vakillari uchraydi. Ularning ayrimlari endemik yoki relikt turlar bo‘lib, ekologik va ilmiy jihatdan katta

ahamiyatga ega. Shu sababli turkum vakillarining morfologik va ekologik xususiyatlarini o‘rganish dolzarb masalalardan biridir.

Maqolaning maqsadi — Silene turkumiga mansub ayrim turlarning biologik va ekologik xususiyatlarini tahlil qilishdan iborat.

1-rasm. Silene vulgaris — Oddiy smolyovka

2-rasm. Silene conica — Konussimon silene

3-rasm. Silene conoidea — Cho‘l silenesi

4-rasm. Silene nana — Mitti silene

5-rasm. Silene nevskii — Nevskiy silenesi

6-rasm. Silene wolgensis — Volga silenesi

7-rasm. Silene latifolia — Keng bargli silene

MATERIALLAR VA METODLAR

Tadqiqot davomida Silene turkumining 10 ta turi o‘rganildi. Tadqiqot materiallari sifatida ilmiy adabiyotlar, flora ma’lumotlari va botanik tavsiflardan foydalanildi. Turlar morfologik belgilari, ekologik moslashuvlari va tarqalish hududlari asosida tahlil qilindi [2].

Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi:

- morfologik tahlil;
- ekologik taqqoslash;
- bioekologik kuzatuv;
- sistematik tahlil.

NATIJALAR

1-jadval

Silene turkumiga mansub ayrim turlarning ekologik xususiyatlari

Tur nomi	Hayot shakli	Tarqalish hududi	Ekologik moslashuvi
Silene vulgaris	Ko‘p yillik	Yaylov, adir	Namlikka chidamli
Silene conica	Bir yillik	Qumli hudud	Qurg‘oqchilikka chidamli
Silene conoidea	Bir yillik	Cho‘l hududi	Issiqqa moslashgan
Silene turkestanica	Ko‘p yillik	Tog‘ hududi	Toshloq muhitga moslashgan
Silene nana	Ko‘p yillik	Baland tog‘	Sovuqqa chidamli
Silene brahuica	Ko‘p yillik	Adir hududi	Quruq iqlimga moslashgan
Silene schischkinii	Ko‘p yillik	Qoyatosh hudud	Endemik tur
Silene nevskii	Ko‘p yillik	Tog‘ hududi	Relikt tur
Silene latifolia	Ikki yillik	O‘rmon chetlari	Nam tuproqqa moslashgan
Silene wolgensis	Ko‘p yillik	Dasht hududi	Qurg‘oqchilikka chidamli

Morfologik tahlil

Silene turkumiga mansub turlar orasida morfologik jihatdan sezilarli farqlar kuzatildi. Ayniqsa, gul kosachasining shakli, barglarning tuzilishi va poya morfologiyasi sistematik jihatdan muhim belgilar hisoblanadi.

Silene vulgaris turida pufaksimon kosacha kuzatilsa, Silene conica turida konussimon kosacha shakllangan. Tog‘ hududlarida o‘suvchi Silene nana va Silene nevskii turlarida past bo‘yli hamda zich yostiqsimon shakl rivojlanganligi qayd etildi [3].

Ekologik xususiyatlar

Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, Silene turkumining aksariyat vakillari qurg‘oqchil va ekstremal sharoitlarga yaxshi moslashgan. Tog‘ turlarida sovuqqa chidamlilik yuqori bo‘lsa, cho‘l hududlarida uchraydigan turlarda suvni tejash mexanizmlari rivojlangan [4].

Silene turkumining ekologik guruhlari

- Cho‘l va yarim cho‘l turlari:
  - Silene conica
  - Silene conoidea
- Tog‘ hududi turlari:
  - Silene nana
  - Silene nevskii
  - Silene turkestanica
- Dasht va adir turlari:
  - Silene vulgaris
  - Silene wolgensis

MUHOKAMA

Silene turkumining ekologik moslashuv xususiyatlari ularning turli tabiiy zonalarda muvaffaqiyatli tarqalishiga imkon yaratgan. Ayniqsa, Markaziy Osiyoning quruq va tog‘li hududlarida uchraydigan turlar ekstremal iqlim sharoitlariga yuqori darajada moslashganligi bilan ajralib turadi [5].

Tadqiqot natijalari boshqa botanik tadqiqotlar bilan uyg‘un holda Silene turkumining evolyutsion jihatdan ekologik plastiklikka ega ekanligini ko‘rsatadi.

XULOSA

Silene L. turkumi vakillari morfologik va ekologik jihatdan xilma-xilligi bilan ajralib turadi. Tadqiqot natijasida:

- Silene turlarining ekologik moslashuvchanligi yuqori ekanligi;
- tog‘ va cho‘l hududlariga xos maxsus adaptiv belgilar mavjudligi;
- ayrim turlarning endemik va relikt xarakterga egaligi aniqlandi.

Mazkur tadqiqot natijalari Silene turkumining bioekologik xususiyatlarini o‘rganishda hamda flora tarkibini ilmiy jihatdan baholashda muhim manba bo‘lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Flora of Uzbekistan. — Tashkent.
2. Bondarenko O.N. Caryophyllaceae of Central Asia.
3. Fedorov A.A. Genus Silene L.
4. Botanical Journal of Uzbekistan.
5. International Plant Taxonomy Reports.